

95/3756   67   K

ALFRED JESIONOWSKI

CHER CAMARADE...

UWAGI METODYCZNE
O PROWADZENIU KORESPONDENCJI
Z MŁODZIEŻĄ ZAGRANICZNĄ

1933

DRUKIEM A. PRADZYŃSKIEGO WE WRZEŚNI

ALFRED RESNAY

CHER CAMARADE...

PAR
LE
GÉNÉRAL
ALFRED RESNAY

PARIS
LIBRAIRIE

ALFRED JESIONOWSKI

CHER CAMARADE...

UWAGI METODYCZNE
O PROWADZENIU KORESPONDENCJI
Z MŁODZIEŻĄ ZAGRANICZNĄ

1933

DRUKIEM A. PRADZYŃSKIEGO WE WRZEŚNI

02b
K. JESIONOWSKI

CHER CAMARADE...

UWAGI METODYCZNE
O PRÓBACH KORESPONDENCYJ
W KŁASZCZACH ZAGNANICZNYCH

K 53188
806 954 II

D44/3746

41194. (20.000, /)

Dav. p. Cl. m. l. G. m. l. P. m. l.
prac. Bibl. Śląskiej.

W. PANU DYREKTOROWI
DR. JÓZEFOWI ARECKIEMU
DEDYKUJĘ
TĘ SKROMNĄ PRACĘ.

Referat wygłoszony na II. Konferencji
Neofilologicznej zorganizowanej przez
Instytut Pedagogiczny w Katowicach
w dniu 16-go listopada 1932 roku.

W. PANU DYREKTOROWI
DR. JOZEFOWI ARCEKSIEMU
DEKRET
15. XI. 1932 R.

I.

Nawet bardzo współczesne metodyki i dydaktyki języków nowożytnych załatwiają się z sprawą korespondencji z młodzieżą zagraniczną bardzo pobieżnie, ograniczają się albo do prostej wzmianki o pożytku korespondencji albo też zbywają tę kwestję kilkoma zdaniem. Tak np. ciekawa zresztą książka Schwedkego i Saleskygo poprzestaje na stwierdzeniu, że „der Schülerbriefwechsel fördert ungemein die Kulturkunde“, Adolf Bohlen zaś w swej metodyce, rozwijając zresztą bardzo nowoczesne poglądy nauczania języków nowożytnych, zbywa tę sprawę komunałami. Nie natrafiłem dotąd na metodyczne, systematyczne ujęcie tego, mojem zdaniem, ważnego zagadnienia. Nie miałem coprawda sposobności zaznajomienia się z treścią broszurki wydanej przez Deutsche Zentrale für internationalen Briefwechsel w Lipsku p. t. Richtlinien zur Behandlung des fremdsprachlichen Schülerbriefwechsels, być może, że ta broszurka, oparta na długoletnim doświadczeniu wspomnianej instytucji, która już od roku 1897 pośredniczy w wymianie korespondencji młodzieży, i do roku 1914 dostarczyła młodzieży 40 000 adresów, ujmuje kwestję tę zasadniczo i wyczerpująco. Niestety na pismo swoje skierowane do tej instytucji z szeregiem pytań oraz prośbą przesłania mi tej broszury odpowiedzi nie otrzymałem. Bureau de la Correspondance Scolaire internationale — Musée Pédagogique w Paryżu prawdopodobnie również rozporządza odpowiednim materiałem. To też referat mój oparty jest nieomal wyłącznie na obserwacjach własnych, własnej praktyce — a tyczący się jedynie korespondencji z młodzieżą francuską, jest do pewnego stopnia jednostronny. Nie mniej uważam za konieczne ujęcie tej ważnej kwestji systematycznie ze względu na nieocenione usługi, jakie wymiana korespondencji w obcym języku oddaje zarówno uczniom jak i Państwu.

II.

Ktokolwiek się zajmował dłuższy czas śledzeniem korespondencji zagranicznej swoich uczniów, musiał bardzo szybko stwierdzić, że korespondencja taka posiada ogromne *walory wychowawcze*, z których na pierwszym miejscu bym postawił *zbliżenie się nauczyciela do ucznia* i odwrotnie. Współczesne metody pracy szkolnej kładą zupełnie słusznie duży nacisk na kwestję wychowania, wychowywania na każdym kroku, przy każdej sposobności, przez każdy przedmiot nauczania. Poznanie więc indywidualności ucznia, jego sposobu myślenia, jego zainteresowań i antypatyj jest jednym z warunków kierowania wychowaniem. Systematyczna korespondencja obcojęzyczna, pozostająca pod kontrolą nauczyciela, dostarcza dużo sposobności do tego. Przedewszystkiem nauczyciel styka się częściej z uczniem poza klasą, i odbywa z nim konferencje czy to w gabinecie neofil. swego zakładu, czy też w wyznaczonych godzinach w swoim mieszkaniu. Konferencje takie, których celem jest omówienie korespondencji, nie budzą u ucznia żadnych podejrzeń, nie robią go zgóry nieufnym co do pewnych zabiegów wychowawczych*). Na czem polega taka konferencja? Uczeń przynosi otrzymany list, dyskutuje z nauczycielem jego treść, otrzymuje wyjaśnienia rzeczowe i językowe, rozwija się pogadanka o charakterze korespondenta, jego upodobaniach, trybie życia, zwyczajach obcych, obcym kraju. Nauczyciel omawia z uczniem odpowiedź, i przy tej sposobności rejestruje sobie w pamięci zamiłowania swego ucznia, jego upodobania i antypatje, pewne poglądy na rozmaite kwestje, nic nie szkodzi, jeśli dyskusja zejdzie na tory niezawsze bezpośrednio związane z korespondencją. Wychowawca ma wtedy sposobność wglądnięcia dość głęboko w duszę swego wychowanka i szereg takich pogadanek pozwala mu na trafne ujęcie charakterystyki swego ucznia, w uczniu zaś rozmowa taka o treści listu zaostrza zmysł krytyczny, zwraca jego umysł ku rozmaitym dziedzinom życia, uczy go porównywać, zestawiać fakty i pewne poglądy zarówno natury etycznej jak i wiedzy. Pogadanki takie są bezcennym materiałem dla nauczyciela wychowawcy, a poza tą korzyścią związuja go przyjaźnią nieraz bardzo szczerą i głęboką ze swym wychowankiem, uczą przez niego również dokładniej oceniać podobne jemu typy uczniów, których nauczyciel na lekcji nie ma sposobności poznać dokładniej. Uczeń zaś na takich pogadankach uczy się cenić zalety czysto osobiste swego nauczyciela. -- Korespondencja systematyczna i kontrolowana wymaga od ucznia dużej

---

* poznanie jego zainteresowań, psychiki itp.

ofiarności. Uczeń musi kupić porządny papier listowy, znaczki na listy i inne przesyłki, widokówki, czasem jakieś czasopismo, reprodukcje polskiej sztuki, musi zrobić dla swego korespondenta pewne wykresy, mapki, szukać nieraz po rozmaitych książkach odpowiedzi na pytania swego korespondenta, musi zdobyć się na wysiłek ułożenia odpowiedzi, co nieraz następuje duże trudności, wymaga sporo *pracy, cierpliwości i uwagi*, skupienia się, wyrzeczenia przechadzki czy zabawy z kolegami.

Uczeń musi również wykazać *pomysłowość*, by podtrzymać zainteresowanie swego korespondenta, by spełnić również pewną misję państwowo - twórczą, o czem później jeszcze dokładniej będzie mowa. Korespondencja wymaga od niego *staranności*. List napisany być musi czysto, czytelnie, bezbłędnie, wykresy czy mapki, jakie dołącza muszą być dokładne, opracowane sumiennie, by nie przynieść wstydu sobie, swemu zakładowi, swemu państwu. Korespondencja wymaga od ucznia pozatem *obowiązkowości i punktualności*. Nie wolno mu pod byle pretekstem zaprzestać korespondencji, musi pilnować, by odpowiedzieć w pewnym niezbyt długim odstępie czasu (2 do 3 tygodni). Przysłowiowy nasz słomiany ogień występuje właśnie przy korespondencji nieraz bardzo jaskrawie. Nauczyciel musi bezwzględnie dopilnować, by uczeń wypełnił wzięty na siebie obowiązek, o ile niema innych przeszkód prócz zwyczajnego zniechęcenia, zgaśnięcia zapala pierwszego.

Zbliżenie więc ucznia do nauczyciela i z tem związane walory pedagogiczne, ofiarność, pomysłowość, staranność, obowiązkowość i punktualność ucznia — oto kilka bardzo ważnych momentów wychowawczych, które duży wpływ wywrzeć mogą na kształtowanie się osobowości ucznia, i które przez kilku korespondentów w klasie wydatnie zmienić mogą na korzyść oblicze całej klasy. Wiadomo, że żywy dobry przykład ze strony równych najlepiej działa. Wszelkie apele i morały nauczyciela, nawet jego przykład, w zdobyciu powyższych zalet nie odniosą takiego skutku, jak postawa kolegów, ich radość i świadomość posiadania tych zalet i pewna ich wyższość moralna nad innymi.

III.

Nie mniej ważne i doniosłe jest znaczenie korespondencji zagr. młodzieży w dziedzinie *wychowania państwowego*. Prawie od zarania wskrzeszonego Państwa Polskiego jesteśmy świadkami opętańczej wprost propagandy antypolskiej przede wszystkim ze strony Niemiec, ale i Anglii oraz Ameryki. Szczególnie jeśli chodzi o inicjatywę tej propagandy Niemcy przede wszystkim nie szczędzili i nie szczędzą pieniędzy i wysiłków, by zmobilizować własny kraj i zagranicę przeciwko nam, przez wydawnictwa, mające na celu zdyskredytowanie Polski, jej kultury, sztuki, wiedzy, sportu, polityki, warunków ekonomicznych itd. Udało im się kupić szereg zagranicznych piór jak pp. Etchegoyen'ów, Martelów i in., którzy w zdumiewająco regularnych odstępach czasu wypuszczali i wypuszczają na świat paszkwile przeciwko Polsce. Nie oszczędzali niczego, ani kraju, ani jego urządzeń ani mieszkańców, wymyślali białe terory, niechlujstwo we wszystkich dziedzinach życia polskiego, ubóstwo kulturalne, imperjalizm, gnębienie mniejszości narodowych, skrupulatnie zapominając o własnym stosunku do polskich mniejszości w Niemczech. Walka przeciw takiej propagandzie jest niezmiernie trudna. Sytuacja, w jakiej się Polska znalazła po wskrzeszeniu, po odzyskaniu własnego bytu państwowego, wymagała zużycia wszystkich zasobów finansowych na odbudowę kraju, na organizację własnej państwowości. Miarodajne czynniki nie są w stanie wyznaczyć takich sum, jakichby wymagało skuteczne odparcie antypolskiej propagandy i propagandy Polski zagranicą. Dalej stwierdzić należy, że Polska jest mało znana, mało odwiedzana, traktuje ją się chętnie jako kraj egzotyczny, zawdzięczamy to również w dużej mierze naszemu sąsiadowi z zachodu. Ruch turystyczny gości zagranicznych do Polski jest również nieznaczny, mimo nadzwyczajnych warunków jakie Polska pod względem turystycznym przedstawia. I tu odczuwa się brak skutecznej i systematycznej propagandy. — Otóż zarówno w dziedzinie propagandy polskich wartości kulturalnych, sztuki, turystyki jak i propagandy politycznej, nawet i tu, może młodzież nasza przez korespondencję oddać Państwu znaczne, a niedocenione, usługi. W dziedzinie kulturalnej może młodzież w swych listach zwrócić uwagę na polską literaturę, liczne przekłady polskich dzieł jakie już dziś posiadamy, więc Kochanowskiego, Krasińskiego, Fredry, Mickiewicza, Krasińskiego, Wyspiańskiego, Wierzyńskiego, Prusa, Sienkiewicza, Weyssenhoffa, Sieroszewskiego, Żeromskiego, Reymonta, Goetla, Ossendowskiego i inn. Sumienny romanista będzie rzeczy te znał i zwróci swoim uczniom uwagę również na szereg monografji o literaturze, historii, sztuce polskiej i Polsce, na

prace Kastarskiej, Ireny Briares, Czapskiej, Bohomolcowej, Potockiego, Klingslanda, Frank-Schölla, Casina, braci Leblond, Smogorzewskiego, Sikorskiego i wielu, wielu innych, przedewszystkiem rodowitych Francuzów m. in. Barot-Forlière'a, Oudarda, René Martela, Pani Bailly, Suzanny Strowskiej, Hamela, Roquignego, Omera-Neveux. Młodzież zwrócić może uwagę swych przyjaciół francuskich na pamiątki polskie rozsypane po całej Francji. Propagandę kulturalną uprawiać dalej może przez przesyłanie od czasu do czasu numerów Pologne Littéraire, które Redakcja w tym celu chętnie w kilku egzemplarzach darmo dostarcza. Informować można korespondenta o bieżących wydarzeniach literackich, malarstw, rzeźby, wystaw, postać interesującym się muzyką tanie wydawnictwa muzyczne polskie, utwory Moniuszki, Szymanowskiego, Karłowicza, pieśni Niewiadomskiego, Kazury, Kolendy Kamińskiego lub zbiór Kolend innych. Obrotny nauczyciel potrafi dużo takich rzeczy zdobyć albo zupełnie darmo albo niewielkim kosztem. Do poznania kultury polskiej przyczynią się rozesłane do korespondentów czasopisma polskie ilustrowane z tłumaczonemi nagłówkami, albo kogo na to stać, z tłumaczeniem lub franc. streszczeniem jakiegoś ciekawszego artykułu. Specjalne numery, jak pomorski, śląski, wileński, wydane przez dawniejszą „Tęczę” wysyłali moi uczniowie w kilkunastu egzemplarzach, z tłumaczeniem najważniejszych artykułów i streszczeniem innych. Przesłać można polskie pisma sportowe, kinowe, mody kobiecej. Ludzie prywatni, kawiarnie chętnie dostarczą starszych egzemplarzy ilustrowanych czasopism albo zupełnie darmo albo też za niewielką opłatą. Można się też w tej sprawie porozumieć z Centralą „Ruchu” lub z redakcjami pism wprost. W ten sposób może młodzież nasza propagować bardzo wydatnie polską kulturę i to skuteczniej niżby to było możliwe propagandzie oficjalnej.

Osobny dział propagandy to *polska turystyka*. Osobiście wziąłem się do tego w początkach korespondencji dość niewłaściwie. Postarałem się mianowicie o widokówki z rozmaitych części Polski, które moi uczniowie z odpowiedniami napisami i opisami wysyłali swoim korespondentom we Francji. Przypadkowa bytność w „Orbisie” naprowadziła mnie na wiele tańszy, łatwiejszy i skuteczniejszy sposób propagandy turystyki wzgl. piękna Polski. W porozumieniu z polskimi biurami podróży i Związkiem Propagandy Turystyki Polsk. — od nich wziąć druki ilustrowane przeznaczone dla propagandy, prospekty (często obcojęzyczne), naogół ładnie wykonane, nie rzadko wprost artystycznie, które o wiele bardziej przemawiają do wyobraźni, boć w tym celu są zrobione — i to z odpowiedniami wyjaśnieniami wysyłać swym korespondentom za granicą. W interesie samych biur podróży leży ułatwienie takiej propagandy przez młodzież. Jak doświadczenie wykazało, widoki Polski sprawiają zagr. korespondentom dużo radości, wywołują szczerzy zachwyt i żywą wymianę zdań, mnóstwo pytań, dzięki czemu teraz dopiero poczynają

poznać Polskę. (Nasz uczeń częstokroć również!!) Przez dzieci widokówki i prospekty trafiają do rodziców, osób starszych i spełniają tem samem znakomicie swój cel.

Uprawianie *propagandy politycznej* wydaje się czemś ryzykownem, i te metodyki, które o korespondencji wspominają, przestrzegają przed tem jak najwyraźniej. Cóż, kiedy życie rodzinne, obecna sytuacja międzynarodowa, rozbudzenie i szerokość zainteresowań młodzieży, zmuszają do poruszania tematów politycznych. Osobiście pilnowałem, by ni stąd ni zowąd tematów politycznych nie poruszać, skoro się jednak okazja nastręczyła sam omawiałem z uczniem temat ten bardzo szczegółowo i dokładnie. Miałem kilkunastu uczniów-opolan, obecnie uczęszczających już do Polskiego gimnazjum w Bytomiu. Uczeń pisząc o sobie — pisał skąd pochodzi, gdzie jego rodzice mieszkają. Korespondent francuski w najbliższym liście zapytuje, dlaczego nie chodzi do szkół w Niemczech, czy tam niema polskich szkół. Okazji takiej pominąć wprost nie można. Wyjaśniał wtedy nasz uczeń położenie Polaków w Niemczech, a rozporządzając mnóstwem przykładów z codziennego doświadczenia bez trudności napisał list barwny, przejmujący, przedstawiający całą mizere mniejszości polskich w Niemczech, ucisk, szkany, terror. Dla korespondenta francuski były to rewelacje, wracał wciąż na nowo do tych stosunków, żądał nowych wyjaśnień. Inny przykład. Uczeń nasz opisuje swemu korespondentowi Święto Morza. Nawiązuje przy tej sposobności do kwestji polskiego Pomorza, jego historii, obecnego stanu, opisuje Gdynię, wspomina o Gdańsku. (Bardzo pomocną w tej sprawie być może doskonała praca francuska Smogorzewskiego: *Le corridor polonais* i najnowsza broszurka Omera-Neveux*), zawierająca mnóstwo ciekawych danych.) Wysyłaliśmy dużo listów na ten temat, przekonawszy się, że budzą żywe zainteresowanie naszych korespondentów francuskich, wywołują dyskusję, pytania, prośby o mapki, widoki itp. Dzięki taniemu wydawnictwu mapek konturowych nie przedstawia to dużych trudności a uczeń niema z tem wiele roboty. Tu wtrącić chciałbym, że wysyłać można do miejscowości, gdzie kilku było korespondentów, całe komplety mapek i wykresów (współpraca z geografem, historykiem) — obejmujące Polskę gospodarczą, polityczną, fizyczną, turystyczną, historyczną i itp., często ładnie ilustrowane przez ucznia. Obecnie istnieją już gotowe takie wydawnictwa, arkusze z kostjumami polskimi, wycinanki polskie, ilustrowane mapki-historyczne itp. Komplety takie budzą zawsze żywe zainteresowanie i w kilku wypadkach otrzymywałem podziękowania od francuskich profesorów geografji i historii, którym korespondenci nasze prace pokazywali, Profesorowie korzystali z nich dla nauki w kilku klasach, wyświetlali widokówki i ilustracje

*) Dantzig et le prétendu corridor de la Basse-Vistule (Imprimerie Lambert St. Quintin).

z prospektów. Taka propaganda polityczna niema w sobie nietylko nic zdrożnego, ale przeciwnie ogromne wartości. Nierzadko spotykaliśmy się w listach korespondentów z obiekcjami opartymi właśnie na wrogich nam wydawnictwach propagandowych, antypolskich, demaskowanie takich elukubracyj stało się wtedy wprost obowiązkiem. Dla polskiego korespondenta zaś ma taka praca doniosłe znaczenie państwowo-wychowawcze. Uczeń czuje i ma świadomość, że służy Polsce bezpośrednio, że jest ważny, że spełnia misję odpowiedzialną, że broni Państwo od wrogich ataków. Poznaje równocześnie, z jakimi trudnościami Państwo walczyć musi, jakich metod używają nasi wrogowie, zaczyna cenić prawdę historyczną i czystość wiedzy, wie że spełnia wolę ambasadora polskiej kultury i myśli politycznej, zaczyna rozumieć i cenić co to znaczy pracować dla Państwa, a równocześnie odczuć radość, że mimo młodego wieku i on przyczynia się do wielkości Polski. Przez porównanie urządzeń obcych i swoich, dochodzi do głębszego zrozumienia własnej kultury, ceni bardziej własne urządzenia. Jak często słyszałem od swoich uczniów, że wolą chodzić do polskich szkół i radzi są, że nasze szkoły nie są urządzone według systemu francuskiego. Wreszcie zwrócę jeszcze uwagę na jeden czynnik państwowo-twórczy korespondencji zagr. Przez wymianę zdań poznają się za młodu ci, którzy później decydować będą o losach swego kraju. Informowani wcześniej za pomocą wymienionych poprzednio środków o kraju swego korespondenta nie pójdą jako dorośli na lep pierwszej lepszej broszury, artykułu, przemówienia antypolskiego, na lep hasła agitacyjnych. Przypomną sobie informacje jakie dawniej otrzymali, przecież z źródła pewnego. Przez korespondencję zawiąże się niejedna przyjaźń, która trwać może do końca życia. Nigdy niewiadomo, czy ci dawniej młodzi — się kiedyś jako dorośli nie spotkają w ważnych dla siebie i ich krajów okolicznościach. Korespondencja toruje drogi do łatwiejszego zrozumienia i porozumienia się. Widocznem więc jest, jak ogromne znaczenie państwowo-wychowawcze mieć może taka korespondencja — jakie usługi oddać może Państwu, o ile uprawiać ją będzie jak największa ilość naszej młodzieży, i o ile pozostanie pod kontrolą nauczyciela.

IV.

Nauka języka obcego ma doprowadzić ucznia do możliwie swobodnego opanowania języka na tyle, by potrafił się jako-tako rozmówić w obcym języku, czytać swobodnie książki, załatwiać korespondencję w obcym języku. Pilnujemy na lekcjach wprawy językowej, doprowadzamy ucznia stosunkowo łatwo do zrozumienia niezbyt trudnego tekstu — ale jeśli chodzi właśnie o korespondencję, to rzadko się trafia, by uczeń nie wprawiony specjalnie — sobie gładko poradził z listem. Wskutek braku wprawy trudno dobiera słowa, konstatuje, że słownictwo nabyte na lekcjach jest zbyt szczupłe w niektórych dziedzinach (zwroty urzędowe lub bardziej rodzinne). Podręczniki nasze poświęcają korespondencji mało miejsca. Systematyczna korespondencja z młodzieżą zagraniczną usuwa w dużej mierze te braki. Uczeń nabywa wprawy w wysławianiu się piśm., wzbogaca znacznie swoje zasoby leksykalne, uczy się mnóstwa nowych wyrażeń z życia rodzinnego, poznaje potrochu nawet gwarę, gwarę uczniowską, pewne skróty językowe, określenia, zwroty — których w oficjalnym podręczniku nie znajdzie. Nie mniej ważnem jest to, że uczeń-korespondent ma częściej sposobność uzupełnienia swych wiadomości gramatycznych. Omawiając z nauczycielem bruljon listu zwraca uwagę na popełnione błędy — a nie rzadko wynajduje z prawdziwą satysfakcją błędy u swego korespondenta. Uczeń korespondent rozszerza swoje wiadomości także i w innych przedmiotach. Chcąc kogoś poinformować — trzeba samemu rzecz dobrze znać. Rozszerza więc swe znajomości z dziedziny literatury, sztuki, historii, geografii, lub utrwala je wykresami, mapkami. Najistotniejszą jednak korzyścią jest poznanie kultury i cywilizacji obcego kraju, że tak powiem, z pierwszej ręki. Nauka o kulturze obcego kraju, na co dzisiejsze nauczanie baczną zwraca uwagę, ma przez korespondencję wprost idealne pole popisu. Uczeń poznaje kraj w opisach, w obrazkach, czasopismach, broszurach, wykresach w sposób odmienny od nauki szkolnej. Uczeń poznaje dalej w pewnej mierze zupełnie inne życie rodzinne, zabawy, gry, zamiłowania obcej młodzieży, zapoznaje się z odrębnym systemem szkolnym i całym szeregiem innych bardzo ciekawych przejawów życia młodzieży i starszych zagranicą, poznaje z autentycznego opisu szereg urządzeń publicznych, życie miasta i wsi zagranicą, zwyczaje, zabawy ludu, święta i obchody religijne, narodowe i państwowe. Otrzymując od swego korespondenta pisma ilustrowane, czasopisma z różnych dziedzin, katalogi domów towarowych, ilustrowane cenniki narzędzi rozmaitych, nasion, roślin, zdobywa mnóstwo nowych cennych wiadomości, zaczyna porównywać ceny,

wykonanie, urządzenia i t. p. i na tej podstawie dochodzi do bardzo interesujących nieraz wniosków. Czasopisma szczególnie zaznajamiają go z tem, do czego w szkole częstokroć nie ma sposobności lub czasu, z nowszą literaturą, pewnemi prądami ideowemi, życiem publicznem, sztuką, sportem, życiem ekonomicznem i politycznem. Charakterystyka korespondentów na podstawie ich listów sprawia uczniom specjalnie dużą satysfakcję. Na zbiorowych konferencjach ustalają uczniowie pewne wspólne cechy korespondentów: skrajnie pojętą oszczędność, przejawiającą się w lichym papierze listowym, starych (zapisanych) pocztówkach i czasopismach nieraz z przed kilku lat, podniszczonych już porządnie broszurkach i książkach jakie przesyłają. Uczniowie podnoszą na podstawie listów inne jeszcze cechy charakterystyczne swych korespondentów: niedbałość zewnętrzną, bezceremonialność, błyskotliwość myśli, której brak pogłębienia, łatwy entuzjazm, blagierstwo przejawiające się nie rzadko w bardzo jaskrawej formie, zarozumiałość narodowa, powściągliwość w kwestjach osobistych. Naogół korespondent francuski np. nie lubi mówić o swych stosunkach rodzinnych, swych rodzicach, rodzeństwie, domu — za to jest ogromnie wylewny w kwestjach obojętnych, publicznych. Przejawia nawskroś praktyczne nastawienie do życia, wcześniej wytknięty jasny cel przyszłości, ma łatwość grzecznych słów pozbawionych wszelkich cech serdeczności. Silnie rzuca się w oczy duma narodowa, którą lubią podkreślać na każdym kroku w sposób nieraz wprost rażący i niesmaczny. Rozmaitość czasopism, jakie młodzież otrzymuje od swych korespondentów, albumy, reprodukcje sztuki, zbiory znaczków, serje obrazków, kostjumów itp. umożliwiają młodzieży zapoznanie się z rozmaitemi dziedzinami życia zagranicą i stanowią ważną pomoc dla nauczyciela. Korespondencja daje naukę kultury w najpełniejszym słowa znaczeniu: pozwala poznać charakter obcego narodu, pozwala przeprowadzać analogie pomiędzy krajem swoim i obcym o wiele lepiej niż na to pozwalają podręczniki. Młodzież przez wzajemną wymianę zdań pobudza się wzajemnie do zainteresowania się kwestjami, nad któremi by w innych warunkach przeszła zupełnie do porządku. Przez to wzbogaca się też poważnie życie duchowe młodzieży, robi je bardziej refleksyjnem, poważnem, nastawia ją krytycznie do rozmaitych spraw.

Tyle uwag nasunęło mi się do wartości i korzyści, jakie daje korespondencja z młodzieżą zagraniczną, korzyści znacznych, bo pomagających wydatnie w wychowaniu moralnem, państwowem i naukowem. Stąd też praktykowanie jaknajszerzej korespondencji zagranicznej leży zarówno w interesie samego ucznia jak i nauczyciela wychowawcy, językowca i obywatela.

V.

Powyższe korzyści przyniesie korespondencja uczniowska tylko wtedy, jeżeli zorganizowana jest drobiazgowo i pozostaje pod stałą kontrolą nauczyciela. Niewątpliwie wymaga zarówno *organizacja* korespondencji jak i pilnowanie jej sporych wysiłków tak ze strony nauczyciela jak i ucznia. Tam gdzie egzystuje kółko neofilologiczne mogą korespondenci tworzyć swoją sekcję, która się co pewien czas zbiera na wspólne konferencje — Skoro się więc znalazła pewna ilość chętnych do korespondowania, zaznajomiwszy się poprzednio z warunkami i ciężarami jakie ponosić muszą — stara się nauczyciel o *adresy*. Jeśli chodzi o adresy francuskie rzecz jest ogromnie łatwa. Stowarzyszenie Les Amis de la Pologne ogłasza na ostatniej stronnicy swego organu pod tą samą nazwą wykaz kółek uczniowskich Przyjaciół Polski. Kółka te obejmują dość gęstą siecią całą Francję — i ma się tylko à ambaras de richesses. Osobiście, po porozumieniu się z uczniami z jakiej części Francji pragnęliby mieć korespondenta przygotowałem kilka listów o jednakiem brzmieniu do przewodniczących odpowiednich kół poprostu pod adresem: M. Le Président du cercle des Amis de la Pologne à... Lycée de garçons (filles). Przewodniczącym takiego kółka jest zazwyczaj jakiś profesor. Na kilkanaście takich przeze mnie wysłanych listów tylko w jednym wypadku nie otrzymałem odpowiedzi. W liście tym zgóry podawałem dwa do trzech adresów. Odpowiedzi były rozmaite: albo profesor przysyłał w jednej kopercie na każdy adres już list inauguracyjny korespondenta, albo ze swej strony podawał adresy, albo też uczniowie otrzymywali listy wprost od korespondentów. W ciągu miesiąca kilkunastu uczniów ma w ten sposób korespondenta. Pierwszy list ich jest albo odpowiedzią na już otrzymany list albo też stanowi początek korespondencji. Zebrawszy ich razem na wspólne posiedzenie należy im teraz przed pierwszym listem dokładnie wyjaśnić obowiązki korespondentów. Trzeba więc omówić *formę zewnętrzną listu*, kładąc nacisk na estetyczną stronę korespondencji. Dla młodzieży biednej i pochodzącej z skromnego środowiska najlepiej jest zgóry zakupić zapas białych kwadratowych kopert i kratkowany papier jako najtańszy materiał do korespondencji, prosty ale estetyczny. Sam nie pozwalałem, by uczeń brał byle jaki papier i kładł go do byle jakiej koperty. Następnie należy im przypomnąć, że odpowiedź musi być wygotowana najpóźniej w terminie dwutygodniowym. Na pierwsze zebranie sekcji korespondencji należy zawiesić na stojaku polityczną mapę Francji, a na tablicy przyczepić dość dużą *mapkę konturową* Francji. Następnie odszukuje się na dużej mapie

miejscowość, skąd korespondencja pochodzi i wrysować ją na mapce konturowej. Pod nazwą miejscowości rok i ilość korespondentów. Potem odszukuje się na mapie departament, w którym dana miejscowość leży, następnie w Larousse'ie, którego uczniowie w kilku egzemplarzach ze sobą przynieśli. Z Larousse'a też odczyta się, co wiedzieć należy o samej miejscowości i departamencie. Na następne zebranie jedni uczniowie wykonają powiększenie mapek departamentów z Larousse'a, inni wypiszą z leksykonu czy innych dostępnych im książek, co ciekawego znaleźli o miejscowości swego korespondenta i departamencie. Z tych mapek i objaśnień przygotowano potem odpowiednie kartony, zawieszane w klasie, na których później śledzić było można rozmaite dane z korespondencji francuskiego ucznia. Wreszcie przygotowuje się spis korespondentów według następującego schematu:

NOTRE CORRESPONDANCE						
L=Lettre, C=Carte, I.=imprimé, B=brochure E=envoyé, R=reçu						
Avignon	Autres correspondances	R.	E.	R.	E.	E.
	Miroir du Monde	14. X. 32 L.	30. X. 32 L.	12. XI. L I.	21. XI. L. I.	1. XII. C.
Charles Matisse 15 ans Paul Mnich 17 ans	Cinéma Kino					
Lisieux						
André Moumoton 17 ans Zygm. Śliwiński 17 ans Paul Grandivoir 14 ans François Bayer 15 ans	2 mapki konturowe, broszura o dep Calvados				prze- stał pisać	
Gerardmer						
Blanche Maïs 13 ans Charles Masoir 14 ans	Sport Raz-dwa-trzy					
Colette Avoet 15 ans Agnès Pogrzebianska 15 ans	La Femme Kobieta współczesna					

Spis ten ułatwia w znacznej mierze kontrolę wpływającej i wychodzącej korespondencji. Uczniowie sami uzupełniali zarówno mapki jak i spisy. Po tych przygotowaniach wstępnych należy omówić *pierwszy list*. Zależnie od tego, czy uczeń odpowiada na już otrzymany list czy też rozpoczyna sam korespondencję, listy będą nieco odmienne. List otwierający korespondencję mógłby mieć takie mniej więcej brzmienie:

CHER CAMARADE!

Encouragé par mon professeur d'engager une correspondance avec un élève français, après avoir reçu votre adresse, grâce à l'amabilité de votre Professeur M. Untel, je vous envoie ma première lettre. J'espère que notre correspondance une fois engagée, durera et que nous deviendrons amis. Je m'appelle Jean Gafuska (pron. Jean Gaouchka), j'ai 15 ans et je fréquente le lycée de X, petite ville de la Haute-Silésie Polonaise. Ci-joint une petite mappe de la Haute-Silésie, qui vous informera mieux sur la situation de ma ville. Comme vous voyez de la photographie que je vous envoie, notre lycée est un bâtiment d'architecture très moderne, et il comprend plus de 100 appartements et l'intérieur est très confortable et arrangé selon toutes les nouvelles méthodes de l'enseignement. Je suis en quatrième, s - v - d. - que je fréquente la 4e année le lycée. J'aime beaucoup la musique et les lettres, et je suis membre de notre orchestre scolaire. C'est la deuxième année que j'apprends le français et vous devez être très indulgent pour mon style et les fautes que je commets, mais je pense que nous nous comprendrons tout de même. Dans ma prochaine lettre je vous parlerai plus exactement de moi et je vous enverrai ma photographie. Répondez le plus vite possible, parlez-moi beaucoup de vous, de votre ville, école, de tout ce que vous intéresse.

Je vous envoie mes meilleurs saluts

Votre camarade

JEAN.

Veuillez bien remettre mes respectueux hommages à M. votre Professeur et lui remercier d'avoir bien voulu me transmettre votre adresse.

Adres.

Tak mniej więcej mógłby wyglądać pierwszy list, jeśli zaś jest odpowiednią зміeni się nieco początek — i w ciągu listu należy odpowiedzieć na ewtl. pytania korespondenta. W każdym razie pierwszy list zawierać winien zwięzłą informację o osobie korespondenta, jego miejscu zamieszkania, niektórych zamiłowaniach. Dobrze jest dołączyć mapkę województwa z zaznaczeniem miejscowości i jakiś widok miasta, ewtl. samo gimnazjum lub jakiś inny charakterystyczny widok.

Skoro pierwsze lody zostały przełamane musi nauczyciel przystąpić do ustalenia sobie pewnego *planu korespondencji*. Rozumie się, że w pierwszym rzędzie należy ujmować odpowiedzi w związku z samym listem korespondenta, dalej zostawić swobodę naszemu uczniowi w wypowiedzaniu swoich myśli, poglądów, zainteresowań, ale ponieważ pragniemy zużyć korespondencję dla pewnych celów propagandowych należy możliwie w każdym liście nawiązać do tego celu. Cel ten zmieni się zależnie od wieku. Korespondentom o wieku od 11—13 lat należy mówić o polskiej przyrodzie, opisać pewne polskie zwyczaje, obchody, święta, wpieść czasem jakąś legendę, jakieś podanie, informować w ciasnym zakresie o geografii i historii Polski, oczywiście bez dydaktyzmu. Informacja taka musi wyjść jakby od niechcenia, bez widocznej tendencji. Korespondentom w tym wieku posyłać można dla ilustracji widoki naszego krajobrazu, znaczki pocztowe, widoki miast, wycinki

ilustrujące jakieś obchody, święta, arkusze z kostjumami polskimi, arkusz z polską szopką, polskim wojskiem itp., jakieś przystępne pismo ilustrowane np. *Ilustrację Polską*. W wieku *od 13—15 lat* należy szerzej uwzględnić geografię i historję, dokładniej mówić o naszej przyrodzie, instytucjach, sporcie polskim, poważniej ująć opisy obchodów i świąt, zwyczajów ludowych, rocznic, wspomnieć o naszych bogactwach naturalnych, posyłać im ilustracje z temi tematami związane. (*Raz-dwa-trzy, Sport*, dodatki do niedzielnych numerów *czasopism, Ilustrację Polską, Światowid*, obszerniejsze mapki, wykresy.) W wieku *od 16 lat* wżwyż poruszać już można swobodnie wszystkie tematy: literaturę, sztukę, muzykę, turystykę, nasze życie ekonomiczne i polityczne, ważne wydarzenia państwowe. Ilustrować można znów te informacje rozmaitemi wycinakami, posyłać całe egzemplarze naszych *czasopism* jak *Świat, Tygodnik Ilustr., Kino, Tęcza, Naokoło Świata, Pologne Littéraire*, nuty, reprodukcje arcydzieł polskiego malarstwa, rzeźby, architektury, zabytków. Zaopatrzyć je trzeba w odpowiednie objaśnienia. Korzystać z tego podwójna: w pierwszym rzędzie musi się nasz uczeń dobrze zaznajomić z temi sprawami, a potem dopiero może być pośrednikiem pomiędzy polską kulturą i sztuką a zagranicą. Oczywiście trzeba treść listu zastosować do temperamentu korespondenta. W mojej praktyce miałem *typy*, które zaraz w pierwszym liście zaznaczyły, że nie szukają w korespondencji akcentów osobistych, a chodzi im wyłącznie o dużo rozmaitych informacji o Polsce. Dla tych opracowywało się poprostu szereg mniejszych, ale bardzo dokładnych referatów wraz z odpowiedniem materiałem ilustracyjnem, żądając od nich tego samego. Inni znów obracają się w sferze swoich wyłącznych zainteresowań czy to literatury, czy muzyki, sztuki, polityki. Zamiłowania te należy odpowiednio wykorzystać.

Zdarza się naturalnie także, że jakiś korespondent przestaje ni stąd ni zowąd pisać. Jeżeli po dwukrotnej próbie nawiązania korespondencji nie zareaguje, należy oczywiście dalszych prób zaniechać, a naszemu uczniowi dać trzeba nowego korespondenta. Nie należy, o ile możliwości, dopuścić, by zerwanie nastąpiło ze strony korespondenta polskiego, chyba, że są po temu zupełnie specjalne powody. Uważać trzeba na korespondencję pomiędzy chłopcem a dziewczęciem, nie z przesadnej pruderji, ale ze względów prostej przyzwoitości. Mam w swej teczce list 18-letn. młodzieńca, list rzadko bezczelny i bezwstydnym. Oczywiście zerwanie korespondencji nastąpiło natychmiast.

O wykorzystaniu korespondencji dla celów nauki mówiłem już, nie będę więc powtarzał. Dodam tylko jeszcze jedno. Ze zdobyczy korespondentów korzysta w pewnej znacznej mierze i reszta niekorespondentów ucząca się obcego języka. Korespondenci bowiem zobowiązują się do oddania po przeczytaniu *czasopisma* do wypożyczalni w gabinecie neofilologicznym; tam też oddają nie zapisane widokówki. Pozostała młodzież ma możność

wypożyczania w ten sposób zdobytych czasopism. Widokówki zaś umieszcza się w klasach w pasach wymiennych a po pewnym czasie umieszcza je się według pewnych grup w albumie, które każdy przeglądać może w gab. neofil. Widokówki te stanowią cenny materiał zarówno dla profesora języka obcego jak i niedłokrotnie dla geografa, historyka, polonisty.

Konieczną jest rzeczą prowadzenie *archiwum korespondencji*. Nauczyciel, który musi być dokładnie zorientowany jak pomóc uczniowi przy ułożeniu odpowiedzi musi mieć tak kopję listu korespondenta jak i odpowiedź na to. Przydaje mu się to zresztą do studiów nad charakterem i właściwościami obcego narodu, i poznania duszy swego ucznia. Uczeń, który przynosi bruljon odpowiedzi do poprawienia i omówienia przynosi równocześnie kopję listu swego korespondenta, a po wysłaniu odpowiedzi oddaje nauczycielowi swój bruljon. Listy zagraniczne jak i odpowiedzi przechowuje nauczyciel w osobnej teczce. Interesujących obserwacji, dostarcza zarówno nauczycielowi jak i korespondentowi „Album korespondentów”. Jest to grubszy zeszyt bez linii, gdzie każdemu zagranicznemu korespondentowi przydziela się kilka kartek. Na czele znajduje się jego fotografia, pod nią zaś spisuje uczeń jak i nauczyciel swoje spostrzeżenia co do charakteru korespondenta, prowadzi rejestr wysłanych do niego ilustracji, map, wykresów. Zapiski te stanowią ciekawy materiał co do psychologii obu korespondentów, obserwowanego i obserwującego.

KARTON STATYSTYCZNY

I.			II.																																										
Où demeurent nos correspondants? Wymienić miejscowość według departamentów (lub prowincyj) z dodaniem liczby korespondentów Calvados Lisieux 5 cor. Caen 3 cor.			L'âge de nos correspondants <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>Filles</th> <th>Garçons</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>20 ans</td> <td>1</td> <td>2</td> </tr> <tr> <td>19 "</td> <td>2</td> <td>1</td> </tr> <tr> <td>18 "</td> <td>3</td> <td>—</td> </tr> <tr> <td>17 "</td> <td>4</td> <td>4</td> </tr> <tr> <td>16 "</td> <td>2</td> <td>—</td> </tr> <tr> <td>etc.</td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table>				Filles	Garçons	20 ans	1	2	19 "	2	1	18 "	3	—	17 "	4	4	16 "	2	—	etc.																					
	Filles	Garçons																																											
20 ans	1	2																																											
19 "	2	1																																											
18 "	3	—																																											
17 "	4	4																																											
16 "	2	—																																											
etc.																																													
III.			IV.																																										
Nous avons <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>reçu</th> <th>envoyé</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Lettres:</td> <td>218</td> <td>248</td> </tr> <tr> <td>Cartes:</td> <td>68</td> <td>24</td> </tr> <tr> <td>Imprimés:</td> <td>106</td> <td>209</td> </tr> <tr> <td>Revue:</td> <td>48</td> <td>21</td> </tr> <tr> <td>Brochures:</td> <td>18</td> <td>6</td> </tr> <tr> <td>Livres:</td> <td>23</td> <td>16</td> </tr> <tr> <td>Autres:</td> <td>9</td> <td>5</td> </tr> </tbody> </table>				reçu	envoyé	Lettres:	218	248	Cartes:	68	24	Imprimés:	106	209	Revue:	48	21	Brochures:	18	6	Livres:	23	16	Autres:	9	5	Nous avons <table border="1"> <thead> <tr> <th>reçues</th> <th>envoyé</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Miroir du Monde</td> <td>Świat</td> </tr> <tr> <td>Cinéma</td> <td>Tęcza</td> </tr> <tr> <td>Mon Ciné</td> <td>Pologne</td> </tr> <tr> <td>Sport</td> <td>Littéraire</td> </tr> <tr> <td>L'illustration</td> <td>Raz-dwa-trzy</td> </tr> <tr> <td>L'illustration de Paris</td> <td>etc.</td> </tr> <tr> <td>etc.</td> <td></td> </tr> </tbody> </table>			reçues	envoyé	Miroir du Monde	Świat	Cinéma	Tęcza	Mon Ciné	Pologne	Sport	Littéraire	L'illustration	Raz-dwa-trzy	L'illustration de Paris	etc.	etc.	
	reçu	envoyé																																											
Lettres:	218	248																																											
Cartes:	68	24																																											
Imprimés:	106	209																																											
Revue:	48	21																																											
Brochures:	18	6																																											
Livres:	23	16																																											
Autres:	9	5																																											
reçues	envoyé																																												
Miroir du Monde	Świat																																												
Cinéma	Tęcza																																												
Mon Ciné	Pologne																																												
Sport	Littéraire																																												
L'illustration	Raz-dwa-trzy																																												
L'illustration de Paris	etc.																																												
etc.																																													

V. Écoles que fréquentent nos correspondants:

	Garçons	Filles
lycées		
collèges		
écoles primaires		
„ normales		

Według ochoty i potrzeby objąć można statystyką środowisko, zawód rodziców korespondentów, zamieszkania itp.

Dobiegam do końca swoich wywodów, zapewne bardzo nie kompletnych i nie dostatecznie pogłębionych, bo opartych na niedługim doświadczeniu i na jednej tylko grupie korespondentów, uczniach francuskich. Celem tego referatu jest dostarczenie prowadzącym korespondencje pewnych wytycznych i wskazówek praktycznych, wypróbowanych i wykonalnych, oraz zachęcenie jak największej ilości neofilologów do propagowania korespondencji zagranicznej wśród swoich uczniów.

• Jako ilustrację referatu przygotowano:

- 1) mapę konturową Francji z oznaczonymi miejscowościami,
- 2) statystykę korespondencji,
- 3) mapki departamentów,
- 4) spis korespondentów i ewidencja korespondencji,
- 5) paski wymienne.

II 806954

80695411

XX